

Årsredovisning för Viltskadecenter

Budgetåret 2006

Ledamöter i Viltskadecenters styrelse 2006

Lars Furuholm (ordförande)
Länsstyrelsen i Värmland

Inga Ängsteg
Viltskadecenter (verksamhetsansvarig)

Susanna Löfgren
Naturvårdsverket

Robert Sandström (avgick 30 augusti 2006)
Fåravelsförbundet

Mats Ängqvist (började den 30 augusti 2006)
Fåravelsförbundet

Erik Du Rietz
Lantbrukarnas riksförbund

Börje Waldebring
Lantbrukarnas riksförbund

Lisbeth Johansson
Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Katarina Jonsson
Länsstyrelsen i Västerbottens län

Maria Levin
Viltskadecenter (adjungerad)

Personal på Viltskadecenter 2006

Namn	Del av tjänst (%)
Inga Ängsteg (<i>verksamhetsansvarig</i>)	100
Åke Aronson	100
Mikael Hake	100
Mona HansErs	50
Peter Jaxgård	100
Jens Karlsson	75
Maria Levin	100
Linn Svensson	100

Delar av Viltskadecenters personal och styrelse.

Stora rovdjur

Tillståndsbeskrivning

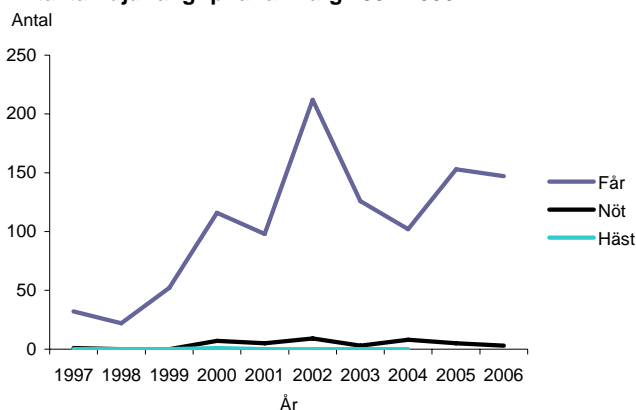
Varg

Säsongen 2005/06 konstaterades 13 föryngringar av varg i Sverige, inklusive 2 föryngringar i revir som delas med Norge. Föregående säsong var motsvarande siffra 11 föryngringar, varav 2 i gränsrevir. Det totala antalet vargar i landet kan grovt uppskattas till 130 individer säsongen 2005/06 (antalet föryngringar multiplicerat med en faktor 10).

Ökad vargförekomst medför ett större tryck på länsstyrelsernas inventeringspersonal för att särskilja olika par och flockar från varandra.

2006 registrerades 150 tamdjur som vargangripna i Rovdjursforum (figur 1). För åren 1997-2006 ser vi en svagt ökande trend, men med relativt stor variation mellan åren.

Antal tamdjur angripna¹ av varg 1997-2006.

¹) Antalet angripna inkluderar tamdjur som dödats eller skadats av ett rovdjur eller saknas efter rovdjursangrepp.

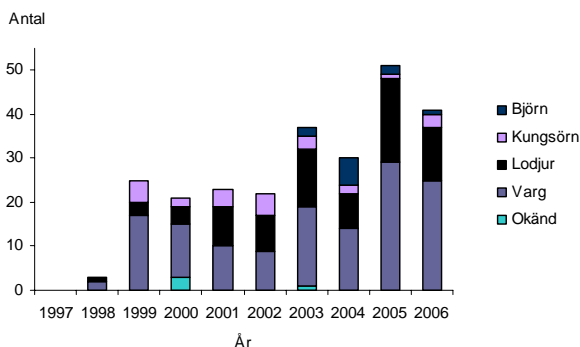
Källa: Länsstyrelserna

Figur 1. Antal tamdjur angripna av varg 1997-2006.

Incidenter med vargangripna hundar 2006 var något färre än jaktsäsongen 2005 (figur 2) och följer mera den utveckling man kan förvänta sig med bakgrund av tidigare års skador. Totalt angreps 25 hundar av varg, varav 16 dödades och 9 skadades.

Mellanårsvariationerna kan bero på flera saker, bland annat vädret under jaktsäsongen, vilket påverkar antalet jaktdagar med hund. Ju mindre snö, ju flera jaktdagar med drivande hund. En annan faktor är enskilda individer eller familjegrupper av vargar som vissa år tar fler hundar än genomsnittsvargen.

Antal hundar angripna¹ av fredade rovdjur 1997-2006.

¹) Antalet angripna inkluderar hundar som dödats eller skadats av ett rovdjur eller som saknas efter rovdjursangrepp

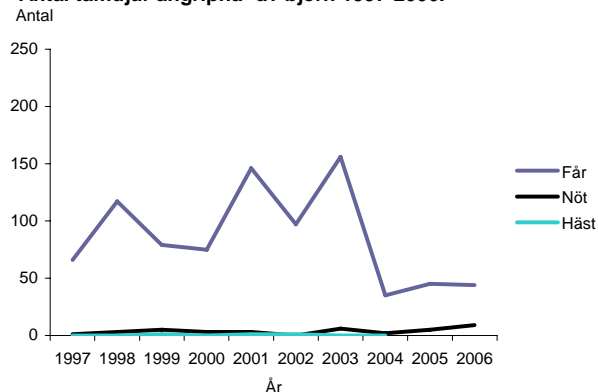
Källa: Viltskadecenter

Figur 2. Antal hundar angripna av fredade rovdjur 1997-2006.

Björn

2006 bedöms totalt 57 tamdjur vara angripna av björn (figur 3), däribland några saknade djur.

Antal tamdjur angripna¹ av björn 1997-2006.

¹) Antalet angripna inkluderar tamdjur som dödats eller skadats av ett rovdjur eller saknas efter rovdjursangrepp.

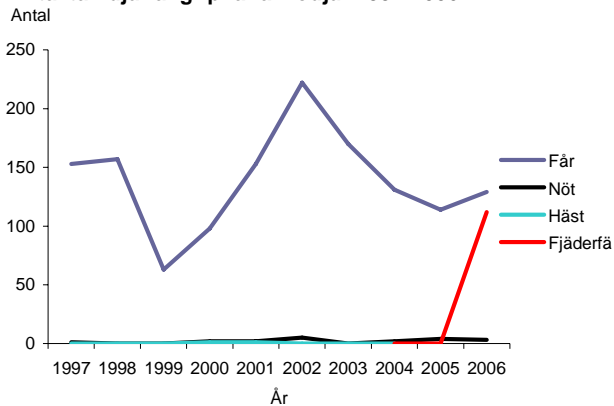
Källa: Länsstyrelserna

Figur 3. Antal tamdjur angripna av björn 1997-2006.

Variationen mellan åren förklaras främst med skillnader mellan olika björndivider. En individ som gör stor skada syns väl i statistiken.

Viltskadecenters har under året fortsatt arbeta med utbildning av länsstyrelsepersonal för att hantera problem som kan uppstå med björnar.

Antal tamdjur angripna¹ av lodjur 1997-2006.

¹) Antalet angripna inkluderar tamdjur som dödats eller skadats av ett rovdjur eller saknas efter rovdjursangrepp.

Källa: Länsstyrelserna

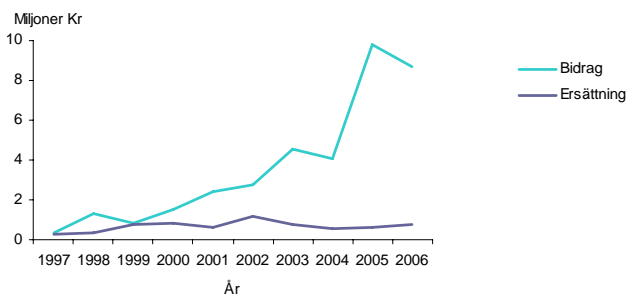
Figur 4. Antal tamdjur angripna av lodjur 1997-2006.

Lodjur

129 får och lamm bedömdes vid besiktning vara dödade eller skadade av lodjur 2006 (figur 4). Motsvarande siffra för hundar angripna av lodjur var 12 st (figur 2), av vilka en dödades. Lodjursangrepp på hundar uppstår oftast i situationer då lodjur förföljs och ställs av hund.

Bidrag och ersättningar för rovdjur

2006 betalade länsstyrelserna 722 000 kr i ersättning för skador som orsakats av stora rovdjur (figur 5). Lite drygt hälften var för skador orsakade av varg och en tredjedel var för skador orsakade av lodjur. Bidragen till förebyggande åtgärder mot stora rovdjur uppgick dock till 8,7 miljoner kr fördelade på 237 ansökningar. Huvuddelen av bidragen gick till tamdjursägare i mellersta delen av Sverige.

Källa: Viltskadecenter

Figur 5. Utbetalda bidrag och ersättningar 1997-2006.

Uppgifterna om bidrag och ersättningar finns i rapporten Viltskadestatistik 2006.

Projekt (Stora rovdjur)

Arbetsordningar för problem med stora rovdjur

Viltskadecenter har i samarbete med flera länsstyrelser och Naturvårdsverket tagit fram förslag till arbetsordningar för hur olika problem med stora rovdjur kan hanteras. Arbetsordningarna är inte avsedda att följas strikt utan skall fungera som ett stöd för länsstyrelsernas och Naturvårdsverkets handläggare. Förhoppningen är att arbetsordningarna skall göra det enklare att fatta snabba, men ändå välgrundade beslut samt öka allmänhetens förståelse för hur förvaltande myndigheter resonerar i situationer då problem med stora rovdjur uppstår. Arbetet med utveckling och förankring av arbetsordningar fortsätter under 2007.

Lapptyg

Viltskadecenter har under året sytt upp ca 2 km ”lapptyg” att användas som akutåtgärd efter ett angrepp av varg på tamdjur eller då risken för vargangrepp av annan anledning är hög. Hittills har inget angrepp skett på några tamdjur som gått bakom lapptyg. 2006 har lapptyg använts i Dalarnas län. Vi har fått kontakt med tillverkare i Polen som kommer att leverera lapptyg framöver.

Vargar och jakthundar

Vid flera tillfällen varje år då hundar blivit angripna av varg har hundägaren kunnat konstatera att hunden spårat eller drivit vargen/vargarna innan angreppet, ibland över flera kilometer. Exakt hur många hundar som angrips efter det att de aktivt sökt upp vargarna vet vi inte eftersom angreppen oftast sker utom synhåll/hörhåll. Vid flera ytterligare tillfällen har även ägaren till den drabbade hunden misstänkt att hunden drivit varg eftersom dess drevskall lät helt annorlunda jämfört med då den jagat annat vilt.

Åtminstone de angrepp som föregås av att hunden själv sökt upp vargen skulle ha kunnat förebyggas om hunden varit ”vargren”. Under vintern testade vi ett femtiotal hundar för att se vilka som följde vargspår framåt. De hundar som följde vargspår i mer än 100 m erbjöds att gå en helkurs på Hundcampus i Hällefors. På kursen fick hundägarna lära sig en metod för att motivera hunden att jaga det man vill att den skall jaga, t ex hare, älg eller rådjur och därmed minska hundens intresse av att springa efter andra djur. Under vintern 2007 kommer de hundar som gått kursen att testas igen på riktiga vargspår för att se om kursen på Hundcampus har påverkat hundens benägenhet att följa vargspår.

152 hundar i Sverige och Norge har bedömts vara angripna av varg (av länsstyrelsens besiktningsmän) 1995-2005. Av ägarna till dessa hundar har vi lyckats nå 143 stycken, i syfte att lära oss mer kring omständigheterna då hundarna blivit angripna. Två av

hundägarna ville av olika anledningar inte svara på våra frågor, men övriga 141 ställde upp på ett stort sätt. Den första delrapporten från det materialet kom i slutet av mars och ligger på Viltskadecenters hemsida. Den behandlar hur många vargar som kan förväntas bli skjutna i samband med angrepp på hund vid olika skrivningar av Jaktförordningen §28.

Vi jobbar även med att sammanställa en sorts ”bokslut” över vad vi lärt oss om vargangrepp på hundar under de senaste 10 åren.

DNA-analys för att identifiera rovdjursart/enstaka rovdjursindivider från salivprover

Institutionen för Zoekologi vid Lunds Universitet har på uppdrag av Viltskadecenter genomfört en undersökning av möjligheten att få fram DNA från rovdjur genom att samla saliv från bett i skadade eller dödade tamdjur.

Resultatet visar att det är möjligt att artbestämma det angripande rovdjuret förutsatt att saliv finns i tillräcklig mängd. Metoden med vilken besiktningsmännen har samlat in saliv har fungerat tillfredsställande och tillräckligt med saliv har erhållits i de flesta fall. Metoden har testats på får och nötdjur. Inga skadade eller dödade hundar var med i testet.

Det krävs en optimering av metoden för att man ska kunna säga vilken *individ* det är som är angriparen. Metoden måste även vidareutvecklas för att kunna avgöra vilken rovdjursart som har skadat eller dödat en hund. Det senare gäller framförallt varg, eftersom varg och hund är så lika genetiskt.

Planering för användning av metoden

Om ekonomisk möjlighet ges kommer Viltskadecenter att be Lunds universitet att optimera metoden för att individbestämma rovdjur samt att utveckla metoden så att den kan användas även på rovdjursangripna hundar. Om en sådan optimering lyckas (vilket är sannolikt) kommer Viltskadecenter att arbeta för att testa den nuvarande besiktningsmetoden för rovdjursangripna tamdjur, öka kunskapen om de olika rovdjurens byteshantering samt undersöka om vissa vargindivider eller vissa kategorier av vargar är mer benägna att angripa hundar.

Vi kommer även att undersöka om metoden kan användas löpande under betessäsongen för att t ex användas som komplement vid svåra besiktningar eller i andra sammanhang som vid misstänkta problemindivider av varg.

Förebyggande åtgärder i renskötseområdet

Vi har under hösten och vintern genomfört en litteratursammanställning av framförallt nordiska erfarenheter från åtgärder för att minska risken för rovdjursangrepp på renar. Rapporten finns på Viltskadecenters hemsida. *Erfarenheter från försök att minska rovdjursangrepp på ren* PM till rovdjursutredningen 2007.

Hur påverkar bidrag till stängsel toleransen för varg?

I samarbete med Institutionen för Nationalekonomi vid Umeå universitet har vi analyserat ett insamlat enkätmaterial. Materialet har samlats in i ett annat sammanhang. Resultaten visar att bidrag till förebyggande åtgärder (i det här fallet stängsel) ökar människors tolerans för varg. Studien presenteras under sommaren på IUGB-konferensen i Uppsala och i ett faktablad på Viltskadecenters hemsida. Liknande resultat har inte påvisats i några tidigare studier.

Björnsäkra soptunnor

Under våren har vi i Orsa björnpark testat ett soptunnelock framtaget av Perstorp Waste Systems. Locket är ett standardlock med metallförstärkning på insidan och passar till vanliga plastsoptunnor. Förra året testade vi standardlock utan förstärkningar. Det tog då mindre än 7 minuter för björnarna att slita upp dessa. Det förstärkta locket fick björnarna i Orsa aldrig upp. Kravet för att en produkt skall märkas med Viltskadecenters ”björnsäker” är att den skall klara 90 minuters behandling av björnarna. Perstorps locket fick således med beröm godkänt! Nu återstår det att göra en enkel och björnsäker låsanordning för locket. En sådan kommer att testas 2007.

PM till rovdjursutredningen

Som ett underlag till rovdjursutredningen har vi sammanställt kunskap från egna och andras projekt i ett PM som beskriver omfattningen av rovdjursskador i

Sverige under de senaste tio åren samt olika sätt att hantera problem och förebygga skador.

Övrigt (Stora rovdjur)

Löpande verksamhet

Viltskadecenter har gjort vad vi kunnat för att leva upp till rollen som ett servicecenter för bland annat myndigheter och intresseorganisationer. Detta har skett fortlöpande genom dagliga kontakter, framför allt via telefon och e-post.

Skrämselåtgärder

Viltskadecenter har efter förfrågan från länsstyrelsen gjort insatser för att skrämja oskygga stora rovdjur vid följande tillfällen under 2006:

- Bjursås i Dalarnas län

”Rovdjurslådan”

En permanent och tre flyttbara rovdjurslådor har tagits fram efter beställning från länsstyrelsen i Värmlands län.

Förvaltningsmärkning av varg

Ingen varg förvaltningsmärktes under 2006.

Inventering (stora rovdjur)

Varg

Från och med vintern 2002/03 har länsstyrelserna ansvar för inventering av stora rovdjur samt kungsörn. För inventering av varg har Viltskadecenter, på uppdrag av Naturvårdsverket, en övergripande nationell kvalitetssäkringsroll som innefattar samordning, utvärdering och rapportering av den svenska vargpopulationens status.

Skandinavien

Vintern 2005/06 beräknades den gemensamma svensk-norska vargstammen uppgå till 143-160 individer. För svenskt vidkommande omfattar inventeringarna utanför renskötseområdet inte vandringsvargar (d v s icke-stationära individer). I den ovan presenterade siffran över det totala antalet vargar i Skandinavien ingår därför ett *beräknat* antal av 12-19 icke-stationära vargar för Sveriges räkning. Totalsiffran inkluderar 7 kända döda vargar under vinterperioden. Räknet på medelvärdet motsvarar detta en ökning av den skandinaviska vargpopulationen med 5 % sedan föregående vinter (från 143,5 vargar 2004/05 till 151,5 vargar 2005/06). Tillväxten var således väsentligt lägre än mellan 2003/04 och 2004/05, då en tillväxt på hela 30 % konstaterades. Antalet konstaterade föryngringar i Skandinavien 2005/06 var 15 st och antalet familjegrupper var också 15 (tabell 1). Därutöver fanns 14-15 parbildningar utan valpar, så kallade revirmarkerande par.

Sverige (inklusive gränsrevir)

Den svenska delen av det skandinaviska vargbeståndet beräknades vintern 2005/06 uppgå till 128-143 individer, inklusive 7 kända döda vargar. Icke-stationära vargar, så kallade vandringsvargar, inventeras inte i Sverige utanför renskötseområdet. I totalsiffran ingår därför ett *beräknat* antal av 12-19 icke-stationära vargar. Räknet på medelvärdet av det totala antalet individer ökade det svenska vargbeståndet med 13 % jämfört med föregående säsong (från 120 vargar 2004/05 till 135,5 vargar 2005/06). Tillväxten var således väsentligt lägre än mellan 2003/04 och 2004/05, då en tillväxt på hela 40 % konstaterades. Antalet revir med bekräftad föryngring säsongen 2005/06 (d v s valpkullar födda 2005) var 13 st (tabell 1). Antalet familjegrupper var också 13 st och antalet revirmarkerande par var 14-15 st.

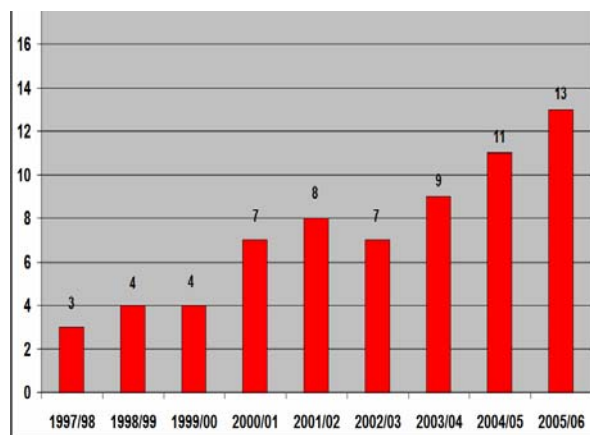
Kategori av varg	Sverige	Sverige/Norge	Norge	Skandinavien
Antal familjegrupper	10	3	2	15
Antal revirmarkerande par	11-12*	3	0	14-15*
Antal föryngringar 2005	11	2	2	15

* Ett osäkert vargpar ingår

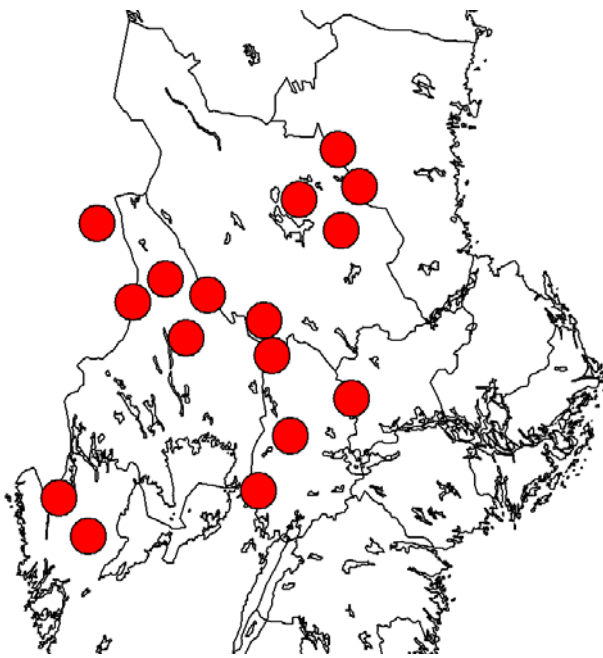
Tabell 1. Antal föryngringar, familjegrupper och revirmarkerande par av varg i Skandinavien, fördelat på respektive land, vintern 2005/06.

Preliminära resultat för vintern 2006/07

I slutet av februari 2007 var den preliminära siffran över antalet revir med föryngring av varg i Skandinavien 16 st (dvs 16 valpkullar födda våren 2006). Av dessa berörde 15 föryngringar Sverige (figur 7). Varginventeringen pågår hela vinterperioden och det är inte uteslutet att ytterligare någon föryngring kan komma att bekräftas.

Figur 6. Vargföryngringar i Sverige (inklusive gränsrevir) 1997/98-2005/06.

Figur 7. Den geografiska fördelningen av vargrevir i Skandinavien där föryngring har konstaterats säsongen 2006/07. Resultatet är preliminärt 1 mars 2007.

DNA-prover

Viltskadecenter skickar kontinuerligt utrustning till länsstyrelserna för insamling av prover för DNA-analyser. För varg ansvarar viltskadecenter för prioritering, förvaring och förmedling av insamlade prover av betydelse för inventering och förvaltning.

Sammanställning av inventeringsresultat

Viltskadecenter sammanställde under 2006 länsstyrelsernas inventeringsresultat för lodjur och varg från inventeringssäsongen 2005/06. Sammanställningen för varg gjordes i form av preliminär statusrapport (Varg i Sverige vintern 2005/06). Den längre rapporten för varg i Skandinavien (Statusrapport för vintern 2005/06) som skrivs tillsammans med bl a Petter Wabacken i Norge. För lodjur gjordes en kortare rapport i juni.

Sammanställningen för järv färdigställdes först i januari 2007 och för björn i början av mars 2007. Arbetet med kungsörn pågår i skrivande stund. Sammanställningarna bygger på uppgifter som registrerats i den nationella databasen Rovdjursforum.

Samverkan, information och utbildning

Viltskadecenter har vid ett stort antal tillfällen under 2006 informerat och hållit föredrag om verksamheten, viltskadesystemet och problematiken med rovdjur, tamdjur och hundar, såväl för besökande grupper på Grimsö som för myndigheter, organisationer och ideella

föreningar som efterfrågat detta. Nedan följer några exempel på sådan verksamhet:

I januari deltog Viltskadecenter på ett möte mellan Svenska Jägareförbundet och WWF på Öster-Malma Jaktvårdsskola i Södermanland. Ämnet var illegal jakt.

LRF ordnade ett möte för landets rovdjursansvariga på huvudkontoret i Stockholm där Viltskadecenter fanns med och informerade om förebyggande åtgärder.

I början av februari hölls ett möte i Kiruna anordnat av Sametinget där Viltskadecenter var med. Förebyggande åtgärder i renkötselområdet diskuterades.

Viltskadecenter hade möte med Svenska Kennelklubben under februari för att informera om arbetet med boskapsvaktande hundar.

Flera informationsmöten för fårägare om förebyggande åtgärder mot rovdjur hölls under mars månad i samband med att bland andra lokalföreningarna i Västmanland och Örebro län höll årsmöten.

Viltskadecenter deltog även på flera av Svenska Jägareförbundets kretsårsmöten under våren.

Viltskadecenter var inbjuden att informera fäbodbrukare i Messlingen i Jämtland i april. Arrangör var Gränslös säter.

I maj fick Viltskadecenter besök av rovdjursutredaren Åke Pettersson.

Viltskadecenter har, liksom tidigare år, aktivt medverkat vid Vargsymposiet i Vålådalen (6-8 mars), Fäbodriksdagen på Wången (29 sep-1 okt), Inventeringsmöte i Storuman (2-4 okt), Skandulv-mötet i Särna (6-9 november) och Viltförvaltningskonferensen på Sånge Säby (13-14 november).

Fäbodriksdag på Wången.

7 november kom ägarna till boskapsvaktande hundar och andra intressenter till Viltskadecenters årliga träff för att diskutera och utbyta erfarenheter om hundarna.

Oktober 2006 – januari 2007 har Viltskadecenter föreläst på Studieförbundet och Friluftsförbundet 8 möten i Dalarnas län, från Idre i norr till Avesta i söder. Temat var *Rovdjur och Känslor*.

Flera lektioner har hållits av Viltskadecenter på Grimsös 10-poängskurs i Viltbiologi. Viltskadecenter har även gett en utbildningsdag på Öster-Malma jaktvårdsskola i Sörmland och föreläst för ett tiotal besökande studentgrupper från högskolor, folkhögskolor och naturbruksgymnasium.

Viltskadecenter har medverkat på flera informationsträffar om rovdjur arrangerade av länsstyrelserna i bl a Västra Götaland, Västmanland, Dalarna, Jämtland, Västerbotten och Östergötland.

Viltskadecenters styrelse har sammanträtt vid fyra tillfällen 2006. Mötet i augusti blev ett tvådagarsmöte på Grimsö forskningsstation med lite extra god middag för att uppmärksamma Viltskadecenters 10-årsjubileum.

Nationella Rådet för rovdjursfrågor har sammanträtt fyra gånger under året. Viltskadecenter har deltagit vid tre tillfällen.

Rovdjurscentrum De5stora och Viltskadecenter hade ett möte på Järvzoo i april för att diskutera olika samarbetsprojekt. Viltskadecenter har även deltagit på ordinarie rådsmöten under året.

Viltskadecenter deltar regelbundet på möten med WWFs grupp mot illegal jakt.

Under hösten har Inga Ängsteg medverkat i Rovdjursutredningens grupp med sakkunniga och experter. Gruppen har träffats vid fyra tillfällen under 2006. Viltskadecenter har även deltagit vid utredningens samtliga seminarier om kungsörn, lodjur, varg, järv och björn samt bidragit med PM och föreläsning till skadeseminarier i december.

Yttranden

Viltskadecenter har även under 2006 fått möjlighet att yttra sig över de regionala förvaltningsplanerna.

Andra remisser har främst gällt bidrags- och ersättningsärenden rörande stora rovdjur.

Naturvårdsverket har begärt speciella yttranden av Viltskadecenter i flera ärenden med anledning av ansökan om skydds jakt på varg. Specifika frågeställningar har varit vilka vargar som kan ha orsakat de skador på tamdjur som skett i de aktuella områdena samt dessa vargars ursprung.

Trycksaker

2006 har Viltskadecenter gett ut följande faktablad och rekommendationstexter:

- *Att förebygga skador från stora rovdjur med boskapsvaktande hundar*
- *Vad händer i ett vargrevir vid förlust av reproducerande vargar?*
- *Hur många vargar skulle skjutas i samband med angrepp av hund vid en förändring av 28 § i jaktförordningen i Sverige och § 11 jaktloven i Norge?*
- *Att tänka på vid stängsling - råd från VSC*

Följande broschyrer har getts ut:

- *Tamdjur och Rovdjur - går det ihop?*
Reviderad version, skickades direkt till samtliga ca 12 000 fårägare i landet som finns registrerade hos Jordbruksverket.
- *Att skydda tamdjur från rovdjursangrepp*
Boskapsvaktande hundar Reviderad version
- *Björnsplinning – insamling till DNA-analyser*
Framtagen i samarbete med Naturvårdsverket och Direktoratet for naturforvaltning och Bioforsk i Norge.

Foldrarna *Om du möter en björn* och *Om du möter en varg* har uppdaterats och tryckts i 5 000 ex vardera.

En reviderad informationsfolder om Viltskadecenters verksamhet har tryckts i 10 000 ex.

Leva med björn

Tillsammans med NINA (Norsk Institutt for Naturforskning) och Bioforsk (en institution under det norska Landbruks- og matdepartementet) i Norge har Viltskadecenter tagit fram ett informationsmaterial med arbetsnamnet *Leva med björn*. Materialet består av filmen *Att leva med björn* och följande faktablad om människors verksamhet och björnar:

- *Att bo i björnområden*
- *Friluftsliv i björnområden*
- *Biodling i björnområden*

Materialet kommer att presenteras offentligt på Tiburtiusdagen 14 april 2007.

Utbildningar

Följande utbildningar arrangerades av Viltskadecenter 2006:

- 14-15 mars: Utbildningsträff med fäbodbrukare. *11 deltagare.*
- 11-12 april respektive 25-26 april: Fortbildning för besiktningsmän för tamdjur. *59 deltagare.*
- 16-17 maj: Utbildningsträff med länens rovdjursansvariga för att diskutera årets inventeringsresultat. *13 deltagare*

Utbildning för besiktningsmän för tamdjur.

- 19-22 juni: Spårträning för landets björneftersöks-ekipage. 21 deltagare
- 14-15 augusti: Fortbildning för besiktningsmän av statens vilt. 41 deltagare.
- 25-26 oktober: Utbildning för länens viltskadehandläggare och rovdjursansvariga. 20 deltagare.
- 7 november: Utbildningsträff för tamdjursägare med boskapsvaktande hundar, m fl. 22 deltagare.
- 27-28 november: Inventeringsutbildning (stora rovdjur) för länsstyrelsens fältpersonal i renskötselområdet och samebyarnas inventeringssamordnare. 8 deltagare
- 7-8 december: Inventeringsutbildning (stora rovdjur) för länsstyrelsens fältpersonal och de ideella organisationernas inventeringssamordnare, utanför renskötselområdet. 5 deltagare.

Övrigt vilt (tranor och gäss)

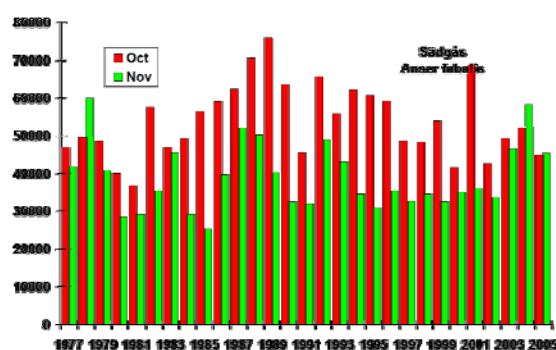
Tillståndsbekrivning

En nationell räkning av antalet tranor och grågäss i Sverige gjordes i mitten av september 2006 i regi av Viltskadecenter och Leif Nilsson vid Lunds Universitet. Nationella räkningar av övriga gåsar gjordes även under hösten och vintern 2006/2007 av Leif Nilsson. Resultaten från räkningarna är fortfarande preliminära, och därför redovisas nedan, i huvudsak, resultaten från räkningar som utfördes under hösten-vintern 2005/2006. Liksom tidigare så kan mer detaljerad information om resultaten från räkningarna hämtas från webbsidan <http://www.biol.lu.se/zoekologi/waterfowl/GooseInv/gcount2.htm>.

Antalet grågäss som håller till i Sverige fortsätter att öka. Vid räkningen i mitten av september 2005 rapporterades nästan 200 000 fåglar, en siffra som slår den tidigare toppnoteringen på 153 000 med råge. Även vid inventeringarna i oktober och november sattes nya rekord. Preliminära siffror från september 2006 visar att ungefär lika många individer räknats in som under 2006.

Ingen större förändring kunde noteras i sädgåsens uppträdande i landet (figur 8). Siffrorna har nu legat på en ganska konstant nivå under många år, och ingen säker trend kan urskiljas.

Ett nytt prydligt rekord satte däremot de vitkindade gässen vid räkningarna i oktober 2005. De nästan 39 000 individer som räknades in var ca 7 000 fler än vad som mest noterats tidigare. Även siffrorna för november var höga, men inte i jämförelse med tidigare högstanoteringar.

Figur 8. Antalet sädgäss som har räknats in vid de årliga nationella inventeringarna i mitten av september, oktober och november 1984-2005.

Antalet kanadagäss har hållit sig på en hög, jämn nivå under de senaste åren. Antalen som räknades in vid inventeringarna 2005/2006 var nästan exakt lika med de antal som registrerades 2004/2005, och i såväl oktober (23 000), november (37 000) som januari (42 000) var summorna bland de högsta som någonsin noterats.

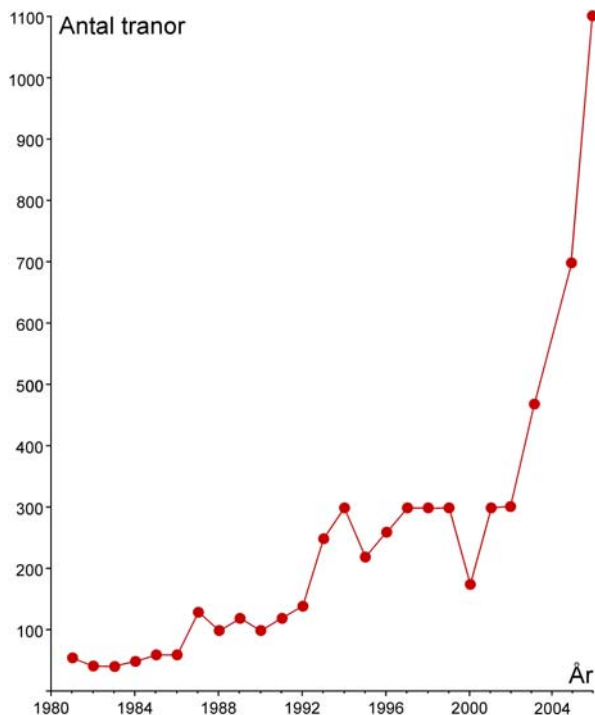
Av övriga gåsararter kan man konstatera att antalet blåsgäss fortfarande ligger på en hög nivå jämfört med vad som räknades in på 1980- och 1990-talet. I november sågs till exempel drygt 15 000 individer. I övrigt kan man konstatera att antalet spetbergsgäss har ökat, men att denna art än så länge trots allt uppträder ganska fåtaligt i landet.

Antalet sångsvanar i landet inventeras vart femte år sedan starten 1995. Ingen nationell räkning utfördes under 2006, men tidigare inventeringar indikerar att antalet ökar långsamt. Den senaste uppgiften för sångsvan är 8 800 fåglar i januari 2005.

Liksom under 2005 räknades antalet tranor i Sverige i samband med grågäsinventeringen i mitten av september 2006. Resultaten är än så länge preliminära, men hittills har drygt 38 000 tranor rapporterats 2006, vilket är färre än de 44 700 som rapporterades 2005. Uppdaterade resultat från räkningen kommer fortlöpande att läggas in på hemsidan http://www.biol.lu.se/zoekologi/waterfowl/TRANA/Trana_Gas_Inv.htm

Tranorna har även räknats lokalt på ett par platser i södra Sverige, bland annat vid Kvismaren i Närke, Tåkern i Östergötland samt vid Hornborgasjön i Västergötland. Antalet tranor som höll till vid Kvismaren i Närke var rekordlångt under våren. På sommaren slogs däremot nytt rekord, när antalet översomrande, icke-häckande tranor nådde upp till 1 300, vilket är en betydligt högre siffra än de 700 som noterats som mest under tidigare somrar (figur 9). Under hösten var antalet dock lägre än under rekordåret 2005 (se under "projekt" nedan). Vid Hornborgasjön noterades något färre tranor än tidigare år, medan Tåkern satte höstrekord med 5 800 ex. Detta var

betydligt högre än den tidigare rekordnoteringen på 4 100 fåglar från hösten 2005.

Figur 9. Maximalt antal tranor som har hållit till vid Kvismaren under somrarna 1980-2006.

Ersättningen för skador på gröda 2006 var 1 585 000 kr. Återigen var det Örebro och Gotlands län som stod för de högsta summorna när det gäller utbetalda ersättningar.

Bidrag till skadeförebyggande åtgärder lämnades med 899 000 kr. Fullständiga uppgifter om bidrag till förebyggande åtgärder och ersättningar av skador på gröda kan man hitta i rapporten Viltskadestatistik 2006 på vår webbplats www.viltskadecenter.se.

Projekt

Grågåsen vid Hornborgasjön

2006 initierades ett projekt som syftade till att ta reda på mer om hur grågåsen rör sig i jordbrukslandskapet. Under sommaren försågs 165 grågäss med halsringar, såväl ungar som ruggande gamla fåglar, vid Hornborgasjön i Västergötland. Sammanlagt har nu 280 grågäss försetts med färgringar i detta område sedan 2004. Under perioden 25 april – 26 juli räknades dessutom samtliga grågäss som höll till i jordbruksområdet kring Hornborgasjön en gång i veckan. Under räkningarna noterades även vilka fält och typer av gröda som fåglarna gick på, och dessutom lästes individer med halsringar av. Resultatet från undersökningarna kommer att publiceras under 2007.

Under året fortsatte även studierna av vad grågåsen föredrar för typer av vallgröda. På tre angränsande åkrar odlades tre olika typer av vallgröda (getärt, cikoria och vitklöver) samt en tidig blandning av olika vallgrödor. Observationer gjordes sedan under tiden 24 april – 27 juli, varvid antalet fåglar som utnyttjade de olika fälten registrerades. Preliminära resultat visar att vallen med cikoria och vitklöver föredrogs av fåglarna.

Tranans populationsutveckling i Sverige

En landsomfattande räkning av antalet tranor i landet genomfördes i mitten av september (se preliminära resultat under rubriken "Tillståndsbeskrivning" ovan).

Antalet tranor som befann sig vid Kvismaren räknades en gång i veckan under hela säsongen (mars-oktober). Endast några hundra tranor höll till i området under våren. Däremot var det betydligt fler än vad som tidigare noterats under sommaren, då hela 1 100 fåglar noterades i mitten av juni. Dessutom räknades hela 1 300 st in 20 juli. Huruvida detta beror på att fåglarna har matats i området under de senaste somrarna är oklart. För att få mer information om detta är det viktigt att räkningarna genomförs även i framtiden. Höstens maxnotering på 11 400 var däremot lägre än toppnoteringen på 14 500 som registrerades 2005.

Ungranors rörelsemönster och beteende

Under 2006 fortsatte arbetet med att samla in information om rörelsemönster hos tranor som ännu inte gått till häckning för första gången.

Ytterligare 22 icke-flygga tranungar fångades i trakterna av Grimsö och försågs med individuella färgkombinationer. För att få kompletterande information om unga tranors överlevnad och rörelsemönster satsades en hel del tid på att läsa av färgmärkta tranor dels innan de lämnade reviren med sina föräldrar, dels i de jordbruksområden där fåglarna samlas innan den "riktiga" flyttningen mot söder tar sin början. Reproduktionen, vilket alltså inkluderar ungförlevnaden, var bättre 2006 än under något år under perioden 2002–2005.

De unga tranor som försågs med radiosändare 2002–2003 och som kom tillbaka till Kvismaren som tre- och fyraåringar 2006 pejlades under hela säsongen på kända samlingsplatser och från flygplan. En av de fyraåringa tranorna hittades åter på en plats där den försvarade ett revir redan 2005.

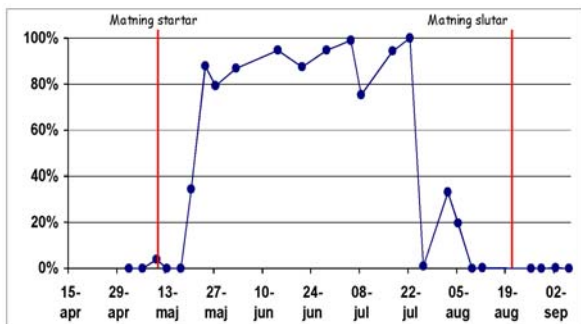
Resultaten bekräftar att unga tranor som följt med föräldrarna till ett speciellt jordbruksområde under sin första höst ofta återvänder dit senare i livet och då håller till inom ungefär samma delområde.

Tranan "Morena" märktes och försågs med radiosändare nära Ramnäs i Västmanland 2002. Under 2005-2006 har den etablerat sig i ett revir nära Gunnilbo, ca 20 km väster om födelseplatsen. Dessutom har den besökt jordbruksområdet vid Kvismaren såväl på våren som på hösten varje år sedan den märktes.

Utvärdering av tran- och gåsårkrar

Under 2006 lade vi ner mycket arbete på att fortsätta undersöka hur avsättningen av viltbetesårkrar påverkar tranornas och gässens beteende. Dels fortsatte beteendestudierna av tranor vid Kvismaren, dels gjordes en undersökning tillsammans med länsstyrelsen i Östergötland angående hur framför allt gäss utnyttjar sådana åkrar. Båda studierna visade att de avsatta åkrarna attraherade en betydande del av de tranor och gäss som fanns i de båda områdena (figur 10).

Figur 10. Andel tranor i hela Kvismareområdet som utnyttjade tranåkrarna som avsattes 2005.

Samverkan, information och utbildning

Samverkan med myndigheter

Under 2006 har Viltskadecenter agerat som speciell rådgivare i frågor som rör förebyggande åtgärder mot skador på gröda för länsstyrelserna i Gotlands, Jönköpings, Kalmar, Skåne, Örebro, Östergötlands, Södermanlands, Värmlands och Västra Götalands län. Detta har bland annat omfattat möten med tran- och gåsgrupper, föredrag vid möten, hjälp vid skrivande av

ansökningar, samt hjälp vid genomförande och utvärdering av projekt.

Möten har hållits enligt följande:

14/2 Länsstyrelsen i Örebro län, Kvismaren (Trangruppen), 27/2 Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Hornborgasjön, 28/2 Länsstyrelsen i Östergötlands län, Linköping, 13/3 Länsstyrelsen i Östergötlands län, Tåkern (Gåsgruppen), 22/3 Länsstyrelsen i Värmlands län, Kristinehamn (Tranmöte), 30/3 Länsstyrelsen i Dalarnas län, Hovran (Tranmöte), 1/6 Länsstyrelsen i Östergötlands län, Tåkern (Gåsgruppen), 4/6 Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Hornborgasjön, 11/7 Länsstyrelsen i Örebro län, Örebro, 27/7 Länsstyrelsen i Skåne län, Kristianstad (Gåsgruppen), 12/9 Länsstyrelsen i Örebro län, Kvismaren (Trangruppen), 14/9 Länsstyrelsen i Örebro län, Kvismaren, 15/9 Länsstyrelsen i Östergötlands län, Linköping, 10/11 Länsstyrelsen i Örebro län, Kvismaren (Trangruppen), 27/10 Länsstyrelsen i Södermanlands län, Jäder, 16/11 Länsstyrelsen i Östergötlands län, Tåkern (Gåsgruppen).

Konferenser

Representanter från Viltskadecenter deltog i ett seminarium vid Hornborgasjön 26 februari, var med och anordnade en konferens om förebyggande av skador på gröda som orsakats av tranor och gäss tillsammans med Länsstyrelsen i Östergötland 23–24 oktober och deltog dessutom i Naturvårdsverkets Viltförvaltningskonferens 13–14 november.

Undervisning

- Lektioner (6 timmar) har hållits på Grimsös 10-poängskurs i Viltbiologi. En exkursion till Kvismaren arrangerades 27 september.
- Mikael Hake har handlett ett projektarbete om ungtranors rörelsemönster på ovan nämnda kurs.
- Mikael Hake har handlett ett 20-poängsarbete (pågående) i Viltbiologi som undersökte hur avsättningen av en viltbetesåker påverkade sommartranornas beteende.

Kontakter och informationsverksamhet

Viltskadecenter har medverkat i tre TV-program (varav ett halvtimmesprogram Mitt i Naturen), sex radioprogram, samt hållit åtta föredrag om skadeproblematiken på gröda för myndigheter, företag och ideella föreningar.

Föredrag har hållits enligt följande:

5/2 Göteborgs Ornitologiska Förening, Göteborg (tranprojektet och VSC), 22/3 Länsstyrelsen i Värmlands län, Kristinehamn (förebyggande av transkador), 25/3 Kvismare Fågelsttions årsmöte, Norrbyås, (tranprojektet och VSC), 30/3 Länsstyrelsen i Dalarnas län, Hovran

(förebyggande av transkador), 29/4 Årsmöte KfV (Katastrofhjälp för Fåglar och Vilt), Grimsö (allmänt om VSC och Grimsö), 15/5 Nöjesparken Liseberg - verksamhetsansvariga och personal, Göteborg (fågelinfluensa), 27/10 Länsstyrelsen i Södermanlands län, Jäder (förebyggande av gåsskador), 16/11 Gröna Kunskapshuset, Östa, Färnebofjärden (tranprojektet och VSC).

Möte i fält med gåsgruppen i Kristianstads Vattenrike en varm julidag. Här inspekteras grågåsskador på sockerbetor.

Faktablad och rapporter

Två faktablad har producerats 2006:

- *Viltbetesårar, utfodring och skrämnel – ett försök att förebygga skador på gröda vid sjön Tåkern i Östergötland* (i samarbete med Länsstyrelsen Östergötland).
- *Nationell tranräkning 2005 – resultat och kommentarer.*

Publicering

2006 har VSC publicerat ett populärvetenskapligt arbete:

- **Hake, M.** 2006. Fungerar tranårar? *Fåglar i Kvismaren* 21:12-17.

Rovdjursforum

Rovdjursforum är en nationell databas om rovdjur. Den består idag av två delar, *Viltskadedelen* och *Inventeringsdelen*. I Viltskadedelen lagras länsstyrelserna ärenden som rör bidrag till åtgärder som förebygger skador av fredat vilt på tamdjur, hundar och gröda samt ärenden rörande ersättning för uppkomna skador. I Inventeringsdelen lagras data från länsstyrelsernas rovdjursinventeringar och den innehåller även funktioner till stöd för planering och sammanställning av inventeringsarbetet.

Viltskadecenter ingår i Rovdjursforums förvaltningsorganisation. Förutom Viltskadecenter ingår Naturvårdsverket (Rovdjursforums ägare), en *Driftleverantör* (Steria AB) som ansvarar för servernas

drift och säkerhet, samt en *Systemförvaltare* (Elvgruppen AB), som underhåller och utvecklar applikationen. Viltskadecenters roll är att ge användarstöd, utbilda nya användare, hantera rapporter om fel och förslag till förbättringar från användare, beställa åtgärder av driftleverantör eller systemförvaltare och följa upp och godkänna dessa.

Elvgruppen AB introducerades som ny systemförvaltare under våren. En uppstartsträff hölls på Grimsö i april där Viltskadecenter gav en fördjupning i inventering, viltskador, det fredade viltet och Rovdjursforums roll. Vi ser fram emot ett långt samarbete!

Fyra nya versioner av Rovdjursforum driftsattes under året. Två av dem innehöll inga synliga förändringar för användarna utan syftade till att förbättra prestanda och utvecklingsmöjligheter. De andra två innehöll förändringar i inventeringsdelen och förbättrad säkerhet. Ytterligare två versioner påbörjades under hösten. Dessa kommer att driftsättas under våren 2007. Därtill påbörjades kravspecifikationer för tre nya "paket" av förändringar.

Peter informerar om Rovdjursforum på en länsstyrelseträff.

Fyra utbildningar av användare i inventeringsdelen genomfördes under året. Ett av tillfällena (Örebro) var en repetitionsutbildning, i de övriga deltog nya användare. Totalt utbildades 22 personer.

Ort	Datum	Antal deltagare
Örebro	30 nov.	5
Östersund	5 dec	5
Stockholm	7-8 dec	7
Kristiansstad	12-13 dec	5
Totalt		22

Totalt under året hanterade Viltskadecenter uppskattningsvis ca 100 frågor från användarna, tog emot 43 förslag till förbättringar, hanterade 30 rapporter från användare om fel och gjorde 20 beställningar till driftleverantör och systemförvaltare.

Övrigt

Webbplats

Viltskadecenters webbplats är under ständig utveckling. Sidan uppdateras kontinuerligt med information, nyheter och annat som avnämarna frågar efter. 2006 hade webbplatsen 19 000 olika besökare som gjorde 27 500 besök och tittade på totalt 94 000 sidor.

Sammanställning av viltskadestatistik

I februari sammanställde och presenterade Viltskadecenter länens uppgifter om viltskador i Rovdjursforum för år 2005.

Internationella kontakter

Viltskadecenter har kontakter i flera länder och arbetar aktivt med att upprätthålla dessa genom korrespondens och samverkan i olika nätverk. Vi samverkar t ex med SNO (Statens Naturoppsyn) i Norge, genom utbildningar (besiktning av tamdjur, hantering av björnproblem) erfarenhetsutbyte och annat.

Viltskadecenters nyhetsbrev

Viltskadecenters Nyhetsbrev med aktuell information om vad som hänt, vad som är på gång, nya publikationer, uppdateringar, med mera ges ut fyra gånger om året. Nyhetsbrevet skickas ut till målgrupperna och andra intresserade via en sändlista samt publiceras på Viltskadecenters webbplats.

Kompetensutveckling

Viltskadecenters personal har deltagit i följande utbildningar:

- 28-29 mars gick samtliga medarbetare på Viltskadecenter en utbildning i förvaltningskunskap.
- 28-29 november arrangerade Naturvårdsverket en konflikthanteringskurs på Sigtunastiftelsen där personal från Viltskadecenter deltog.

Personalutflykt

Den 12 oktober hade Viltskadecenter en personaldag och åkte till Grythyttan, där vi besökte Grythyttan Vin och fick information om deras tillverkning av bärviner. Vi åt lunch på Grythyttans Gästgivaregård och bakade tunnbröd i vedeldad spis i Silverhöjdens bakstuga.

Ekonomi

Se Bilaga 1.

Bilaga 1

Verksamhetsgrenar	Personal		Resor		Expenser		Summa	
	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005
Projektstyrelse	-	515	35 140	9 778	10 120	3 603	45 260	13 896
Ledning VSC	179 221	89 041	83 037	66 887	168 728	122 152	430 986	278 080
Stora rovdjur								
Information	501 472	523 261	6 045	10 993	555 505	380 506	1 063 022	914 760
Projekt	702 015	501 606	17 063	73 446	1 705 586	1 242 505	2 424 664	1 817 557
Kunskapsinsamling	33 211	24 123	29 488	26 027	13 520	40 088	76 219	90 238
Kompetensutveckling	4 061	9 100	3 618	-	-	153 249	7 679	162 349
Administration	31 185	20 433	-	17	11 214	7 157	42 399	27 607
Utbildning	169 092	121 106	16 862	19 420	115 183	384 667	301 137	525 193
Inventeringar	1 216 620	611 079	35 890	63 030	244 037	315 776	1 496 547	989 885
Summa stora rovdjur	2 657 656	1 810 708	108 966	192 933	2 645 045	2 523 948	5 411 667	4 527 589
Övrigt vilt								
Information	398 076	298 663	3 060	3 632	49 898	144 070	451 034	446 365
Projekt	1 024 642	698 385	2 700	82 891	120 178	354 209	1 147 520	1 135 485
Kunskapsinsamling	196 687	78 765	304	2 004	-	28 269	196 991	109 038
Kompetensutveckling	-	2 275	-	-	-	26 562	-	28 837
Administration	31 185	20 432	-	17	-	7 158	31 185	27 607
Utbildning	152 250	95 679	12 383	699	243	42 065	164 876	138 443
Inventeringar	-	-	-	-	-	-	-	-
Summa övrigt vilt	1 802 840	1 194 199	18 447	89 243	170 319	602 333	1 991 606	1 885 775
Databas	664 679	461 985	37 113	21 306	13 253	187 021	715 045	670 312
GPS-märkning lodjur	-	-	20 077	-	26 104	475 294	46 181	475 294
Summa kostnader	5 304 396	3 556 448	302 780	380 147	3 033 569	3 914 351	8 640 745	7 850 946

Summa kostnader per verksamhetsgren	Utfall	
	2006	2005
Styrelsen	45 260	13 896
Ledning VSC	430 986	278 080
Information	1 514 056	1 361 125
Projekt	3 572 184	2 953 042
Kunskapsinsamling	273 210	199 276
Kompetensutveckling	7 679	191 186
Administration	73 584	55 214
Databas	715 045	670 312
Utbildning	466 013	663 636
Inventeringar	1 496 547	989 885
GPS-märkning lodjur	46 181	475 294
SUMMA KOSTNADER	8 640 745	7 850 946

Sammanställning av utfallet		
	2006	2005
Ingående saldo	310 567	1 168 577
NV; Viltskådeanslaget	6 300 000	6 300 000
NV; Biologisk mångf	-	-
NV; Studie av lodjur	600 000	-
NV; Rovdjursinfo	-	-
Statsanslag från fakultet	150 000	-
WWF; bidrag	28 750	-
Utbildningstjänster	397 158	400 317
Konsulttjänster	52 175	226 521
Material	549 819	41 850
Övriga intäkter	-	24 248
Årets kostnader	- 8 640 745	- 7 850 946
UTGÅENDE SALDO	- 252 276	310 567

Viltskadecenter • Grimsö forskningsstation • 730 91 RIDDARHYTTAN
Tel: 0581 - 920 70, 69 73 35 • www.viltskadecenter.se